

Garabonciás

Regényrészlet

Ment a hír hamar a faluban, hogy a Menyhárt borbélynak új inasa van. Sógora talán vagy mije, rokongyerek. Városból jött, éppen hozzánk, ipart tanulni. Már borotvát is.

— Városból jött? És ért az hozzá, hogy már beretvél?

— Az? Olyan finom a keze, mint az angyaloké éppen!

Megvallom, hogy ezt a beszélgetést én gondoltam így ki. A valóságban kicsit gyanakodva néztek rám a falusiak, mikor alig két hónap múlva, már ott defilírozott orruk előtt az éles borotva.

— No csak lassan ifiúr — szoltak rám — csak óvatosan azzal a gyilokkal!

Hát szó ami szó, a sógorral való rokonság erősen lendített pályámon. Mert hol jut egy falusi borbélyinas oda, egy éven innen, hogy a vendég arcát fogdossa és szabdalja? A falusi inas egy évig, másfél évig csak nyitáskor és záráskor látja a műhelyt, az ofiszinát; előbb amikor söpör, utóbb amikor a szappanhabot kihordja. Egész nap odakint segédkezik a konyhán, meg a ház körül, krumplit hámoz, vizet hord, kapál és gyereket dajkál. Néha, ha odakint végkép nem akad semmi munka, akkor bejöhet a műhelybe, nézni. Aki már szappanoz, egy éven vagy másfél éven túl, az anyai, mintha borotválna.

Engem már két hónap múlva odahelyezett a sógor a szappanozó Czöndör Jóska mellé; aki esztendőre már szabadul is. Amióta magát Szűcs bírót vágtam meg, csak a szegényebbjét borotválhatom ugyan, vagy az olyat, aki ritkán jár hozzánk. Ilyen volt Talpas Dániel, felvégi ember, annak a másik borbély, az Andruskó esett közelebb, nem is tudni hát, hogyan került hozzánk.

Bejött egy nap ez a Talpas Dániel, másszóval Virág, helyet foglalt a falmenti lócán. Voltak vagy ketten előtte és így várakoznia kellett. Tekintete ráesett a kalendáriumra s mert kíváncsi volt nyilván, milyen nap van ma, engem ugrasztott, a fiatal inast.

— Nézd csak meg fiam, milyen napot is ír a kalendárium?

— Szeptember 21-ikét írja — lejtettem a naptár elé — vagyis Máté apostol napját.

— Azt gondoltam én is, hogy Máté van, kigyalogolok most a komához a szállásra, köszönteni. Azért is gyűttem, hogy rendbe tegyenek. Hanem, te sebesen olvasol legény, mint a vízfolyás.

Nevette a Menyhárt sógor: farkaskölyök ez, úgy szedte a tudományt ott a városon, a gimnáziumban.

Ezen fennakadt Talpas Virág Dániel. Eléggé helytelenítette a dolgot, mondván:

— Kiveszed a falatot a szegény szájából, te. Aki a gimnáziumnak lendül, már azok közül való, amékek tövist vernek a parasztember körme alá.

Joga az mindenkinek az ofiszinában, hogy ítélkezzen elevenekről-holtakról. Gondolom, ez a tüskés oldaláról ismerte meg a gimnázium-nevelte népnevelőket, nyilván azért beszél így. S megfelelttem helyben:

— Engöm azok kimartak maguk közül a nyájból, az úriak!

Csóválta a fejét az öreg és úgy mondta lassan:

— A bolha, aki ugrásra szökik, azt nem tartja vissza semmi.

Nem volt ám kibékíthető azokkal, akik iskolát kezdtek járni. Ők már eladták lelküket a vármegyének, fináncnak vagy akárkinek, ki a szegény fölött parancsnokol.

— Mert látod-e fiam — szólt később a szappan alatt — én csak olyan egyszerű zsellérember vagyok. Még borbélynak sem tudok deputátot adni, csak keszerves pénzt, három krajcárt. S azt is milyen nehezen adom... Itt ezt a részt látod — vetette közbe — ezt jobban kikaparjad, mert rajta maradt a szőr... Dehát mit gondolsz fiam, — folytatta — hogy akarta azt az öregisten, hogy legyen gazdag is, aki dúskálódik, meg szegény, aki nélkülöz? Nem úgy akarta ám, hanem, hogy aki ember, boldog legyen. Az úrfélék azok jól tudják ezt, hogy mit akart valójában az öregisten, mert kiolvassák a vastag könyvekből — dehát hamisak és a gazdagok pártján vannak, mégha kódisak, akkor is. Hát ezt fejed meg valami mondással, te már tán tanultad is, hogy miért?

Nem tudtam kibeszélni a fejéből, hogy ezt még nem-tanultuk, ezt a rejtélyt; talán a felsőbbiskolások, azok tanulják a hatodikban vagy a nyolcadikban, azok. A borotvám mozgását mégis bizalmatlanul nézte, nem volt meglegedve válaszzal.

— Süsü ez a Talpas Dániel, vagy nazarénus tán?

— Ügylehet, hogy cucilista — vetette közbe a sógor, így magyarázva a sok mindenféle beszédet, ami itt elhangzott. S mutatta kezével, hogy megindulhattak kerekai az öregnek, lévén ő, Menyhárt borbély lelkes híve az isteni elrendezettségnek, ahol nincsen apelláta...

Nékem mégis szeget ütött fejembe e pár szó. Mert hallottam én már ilyen beszédet, kivált apámtól, az asztalostól. Talán azért akarta ő, hogy nyáját cseréljek és bejussak az urak közé, hogy kifürkésszem aztán az igazságot? Őrzik az urak az igazság titkát erősen, nem adják ki a kezükből úglátszik. S ezért kerül annyiszor tizenöt koronába a gimnázium is!

De hadd beszéljek tovább, milyen is az a borbélyosors. Komoly nagy dolog az, a férfiembernek szépezete. Olyan szerződés, amelyben még a Kondás Gyura úr parancsnok lehet, pedig ő mindenki keze-lába.

Mert bejön — mondjuk — a Gyura, bélehuppan a székbe és semmit sem szól. Köszön legfeljebb. És ez akkor annyit jelent, hogy borotválkozást parancsol. A hajnyírásért már szólni kell neki. A nyíráshoz egész lepedőt kerít nyakába a mester, körülugdossa szépen a inggalér mögé, aztán — neki a géppel.

Úgy áll a Gyura haja, mint az őserdő megannyi kemény szálfa, azt most le kell tarolni. Az ember úgy kezdi, hogy előbb tarajt szánt bele, kétfelé osztva a szálfaterdőt — tán azért kezdi úgy, hogy közben meg ne gondolja magát a vendég. Mert amikor az a mélységes árok bele van szántva a hajerdőbe, nincs többé visszaközz; most már folytatni kell, kö-

rülsétáltatni a gépet, körüllegeltetni az egész koponyán. Akkor a koponya olyanná lesz, mint a letarolt mező, mint a tarló, melyről levágták a gabonát. Na és ha készen áll a fej, jöhet a többi is, a bajusz, amelyet itt faluhelyen pödörve hordtak akkortájt, erre a kényesebbek pomádét kívántak, hogy hegyesebbre sikerüljön. Kész a Gyura, jöhet a következő!

Ó, a vendég az kicsit kényúr ilyenkor. Azt vallja a falusi nőtával, amely a borbélyokról készült: -

Azért adom a garast,

Hogy az állam vakargasd...

Csakhogy a borbély sosem gondol erre, dehogy gondol. A Menyhárt sógor például, akinek a szeme úgy jár körül valamennyi vendégen, azon is, akit szépítgetünk — mert a gazda szeme mégis csak a gazda szeme — a Menyhárt sógor az mindenfélékre gondol az ipar folytatása közben, csak arra nem, hogy három krajcárért lakája legyen bárkinek a faluban. Inkább a bevételt latolgatja, számolgatja, hogy nem csapott-e meg valamennyit ez a cudar Jóska. Meg a veteményes kertre gondol, nem árt-e annak a szárazság, vizet kéne rá hordani kannával. Szokta is mondani esténként: na, zárás után locsolunk. Arra gondol ő, meg a kamatra, amelyet a takaréknak fizet a ház után. A Czöndör Jóska meg, mint aféle legény, a lányokra gondol nyilván. A mellette segédkező kisinás semmire sem gondol, csak azt szeretné, hogy már karácsony lenné vagy húsvét és jóllakna egyszer, istenigazából.

Persze ez még nem minden, dehogy minden. Láttál már te is borbélyt vonulni, utcahosszat. Kis fekete vagy barna ládikó van nála, amelyben zörög a szappan a rézből készült fedeles szappantálban. A nyírógép meg a bőrhevederbe szurkált beretvasor a zsebéből kandikál ki. Ilyenkor megy házhoz a borbély, borotválni és nyírni. S ez a házhozjárás, ami a lelket felüdíti, mert ki bírná ki azt, örökkön odabent az ofiszínában... Házhozjárás közben lát az ember világot, a házhozjárás olyan, mint a lelket felüdítő manna, vagy a hírharang nyelve. Ilyenkor kondul és csendül a harang, hozza-viszi hírül mindazt, ami a faluban éppen adódik. Hogy felfújódott a falu bikája, túlsokat evett a friss heréből, ezt ugyan ki tudná hitelesebben, mint a falu borbélyja, aki a bikaápolót nyírja, borotválja. S az éppen krucifixott káromkodott, amikor nála járt; egészen oda volt, mert ő a felelős nyilván. A jegyző meg a bíró borotválása birtokába juttatja a borbélyt a közigazgatás híreinek és tudni valóinak. Csak a kastélyba nem jutott el a borbély, még a Menyhárt sógor sem, pedig az, de szeretett volna! De ott úgy volt, az uraságnál, hogy a lakáj egyben borbélyja is urának, pedig nyilván ipara sincs; viszont azért fizetik, az is benne van a szegődményében, hogy az uraságot borotválja.

*

Nagyságos Armánd urat borotválja a lakáj a szentgyörgyi kastélyban; többi lakója a kastélynak szakálltalan volt, asszony meg gyerek.

Honnan tudom én mindezt?

Onnan, hogy Benedek, a lakáj, be szokott térni hozzánk olykor, fenőköért és tenőszijért. Mert iszonyú zsugori volt annak gazdája, az uraság: borotvát, szappant azt adott, pomádét és mindent, de már hogyan élesíti a borotvát a szolgálja, azt nem bánta, azzal nem törődött...

— Pedig olyan a szakálla tudja, mint a túske — panaszkodott Benedek a gazdának — a bőre meg pörsenéses s ha nem kenem eléggé, ragyas lesz és kiveresedik...

Erről az oldaláról, szakálla felől ismertem meg a kastélybeli uraságot, cifferblatja ügyét teregeti ki mindig a komornyik, szakmai alapon, Menyhárt sógornak. Aztán együtt meghányták-vetették, mi is a teendő. Ments isten, hogy másról is szó esett volna az uraság dolgában. Nem is kívánta azt a sógorom, inkább a néném, az igen. Az faggatta volna, de Benedek mindig elköszönt ilyenkor, mindig sietős dolga akadt. Úgy tudott lopakodva elsuhanni, éppen úgy, ahogyan besurrant mindig. Keze alighogy érintette a kilincset és — huss — kint is volt már; csak azt láttuk, hogy magas alakja eltűnik a kiskapuban. Mert úgy jött mindig és úgy ment, az udvar felől csakis — az ofiszinán, dehogyan került volna végig, semmi pénzért talán.

Nékem rejtély volt ő, mert soha effélet nem láttam, urasági inast. És azt sem tudtam mindeddig, miféle szerzet egy lakáj. Járja az iskolát, tanulja az ipart, hogyan készül az életre? Eddig a legnagyobb úr, akit saját szememmel láttam a körszakállú alispán volt, aki ezüst botjával döfködte a flasztert, elvonulóban a megyeháza sétányán. De lakája talán még ennek nem volt, csak hajdúja legfeljebb. S most egyszerre igazi libériás inással álltam szemben, akinek gazdája nagyobb úr a vicispánnál is, nagyobb úr, mert külön borbélyja van, éppen az a Benedek — mindez megzavarta ítélőképességemet. Aj, de szerettem volna pedig kérdezgetni, de nékem nagyon hallgass volt a nevem ott a Menyhárték tiszta szobájában, ha néném is volt a gazdasszony, anyám húga — azért én legfeljebb kisinas voltam.

Benedek, a vendég, magas körgallért viselt nyaka körül, mint a papok. Fehér kravatlija, mint a kendő úgy borult mellére. Libériát utcán nem hordott, csak fekete pantallót és fekete kabátot. S olyan volt abban, mint a káplán, jelezve, hogy az ő szertartása az ura körül van olyan, mint az úristen szolgálata. Hangjában merev úriasság rejtőzött. »Ténsasszony« úgy mondta mindig nénémnek, »ténsasszony, hogy van?« szolt és fehér kezét nyújtotta. Hosszúujjú fehér keze volt és puhán megszorította annak markát, akit kézfogásra érdemesített.

S Menyhártné ténsasszony, vagyis a néném, mindig belepirult ebbe a kézfogásba. Otölt-hatolt ilyenkor, törölgette előbb a kezét; nagy kín lehetett neki ez a tisztesség.

— Hát csak vagyunk, kérem, komornyik úr, csak vagyunk — ennél többre sohasem vitte a beszélgetésben. De nem is volt többre kíváncsi a Benedek, mert mindjárt a fenékövet hozta szóba, azt is Menyhárt gazda, a sógorom felé irányítva.

De sokszor szerettem volna pedig, felállva onnan az asztalvégről, feléjelélni én is és a nevezetes kézfogásban részesülni. Megkérvén őt egyenesen: »Ha már itt leledzik, komornyik úr, vesse ugyan le a fekete kabátot, hisz olyan kutya meleg van. És mondjon ítéletet a kastély meg a falu dolgáról«. Igen, ezt szerettem volna mindig. Meg így folytatni: »Szóljon már, hiszen szavai koncát alig lesi a néném; mindig kérdezi, kérdezgeti Menyhárt sógort, hogy így a kastélyban, úgy a kastélyban... de hát az kérdezgetheti, az csak mordul és vakkant valami rövidet. De kegyed ugyebár, nem olyan vakkantó természet, kegyed komornyik úr, finom és uraktól tanult síma szóval tudathatna velünk különböző dolgokat. Nevezetesen, hogy hány mídere van a méltóságos asszonyiának s igaz-e, hogy kegyed szokott neki segédkezni a befűzésnél. S hogy ilyenkor a lábát is nekifeszíti a méltóságos asszony oldalának, nagyot rántva a miderkorcon. Ez lenne az, ami a nénémet érdekli. En-

gem viszont, akit hidegen hagy ez a tárgykör, a falusi asszonyok suttogása a méltóságos asszony befűzéséről, engem egészen másfajta dolgok érdekelnek. Kacsalábon nem forog ugyan az a várkastély, azt jól tudom, hiszen megközelítettem már egynéhány vasárnap, de úgy mondják a faluban, hogy a nagyságos úr pipázná is külön szobába tér be mindig, sőt — bocsánat a falusi emberek illetlenségéért, mint ez a Virág Dániel, a nazarénus — aki szerint a méltóságos úr szelelni is külön szobába jár, mert arra is van szoba a kastélyban...

Ezt szerettem volna megkérdezni tőle, meg hasonlókát, de hasztalan, mert balga vágy maradt a kívánságom. Már csak azért is, mert Benedek, a komornyik, sohasem vett észre engem, akárhogy nyújtogattam nyakamat a tiszta szobában, jelezve, hogy kicsit én is idetartozok. De ő átnézett mindig fölöttem és egyre csak a fenőszíj eseteit nyaggatta. Ahhoz pedig nem volt elég szakmai bátorságom, hogy abba beleavatkozzak.

Csakhogy a titkok fehérségén, ha örökké teregetik, mint a fehérneműt — rajta maradt, hol ennek, hol annak a kezenyoma; olyan volt a kastély dolga is — csak rászállt arra is a falusi por, rá bizony! És ebben a porban rajzolódott ki elém a kastély minden körvonala. Hallgatott a Benedek a kastély dolgáról, mint a csuka, de nem hallgatott a Czöndör Jóska, meg a Talpas Dániel és nem hallgatott a néném, a Menyhártné, akárhogy mondogatta az ura: te én beverem a szádat, Roza.

A kastélylakók létszámát eldöntötte az a pusztá körülmény, hogy betrválni ott csak egy embert kellett, az Ármánd nagyságos urat — a többi, mint már mondtam, asszonymép és gyerek, élén a méltóságos asszonymával. Nekem már ez is szeget ütött a fejembe, hogy lehet, hogy ott az asszony rangosabb, mint az ember, hát szokott az úgy is lenni, hogy előbb a rékli csak azután a dolmány?

— Valóságos báróné az — suttogták áhitattal a falu asszonyai — kezét mégis egyszerű birtokosnak nyújtotta, milyen ez az Ármánd úr, a veresképű.

Ez volt hát az első lepel, amely a kastélyról lehullott, aztán jött a többi. Azt meg éppen Benedek rángatta le, akaratlanul. Az úgy volt, hogy a kertben gyomlálgattam kényszeredetten; nekikeseredve, hogy nem mehettem a faluba köszálni a Czöndör Jóskaival, vasárnap. Nekem úgy mondta a néném: ezt végezzed el és ne csatangolj, míg vissza nem térek a vecsernyéről. S én, mint családtag, gyomlálgattam és hallgattam a beszélgetést a nyitott ablakon át, amelyet Benedek a gazdámval folytatott. Biztos lévén benne a komornyik, hogy e vallomását úgysem hallja senki, ilyeneket mondott a kastélybeliekre:

— Negyven krajcár az a fenőkő, de arra sem ad a nagyságos úr rávalót!

— Hát zsugori az a maga gazdája, hallja csak komornyik úr...

— Ez? A gallérját is szemölcsre gombolná, mert van neki éppen az ádamcsutkája alatt egy, arra gombolná, csak ne kelljen pléhgombot venni, gallérgombot. Hát még a méltóságos asszony. Tudja...

Ez aztán mellbelökött ez a jellemzés, olyannyira, hogy merészségnek tűnt a további hallgatóság. Ohó, hiszen ez is kincset ér, ha elmondom a nazarénus Talpas Dánielnek, ez többet ér, mint a pipázoszoba meg a szelelőszoba. S még hozzá olyan ember mondta, mint a komornyik úr.

Sikerem mégsem volt vele, mert a Virágnak is nevezett öreg Talpas legyintve fogadta a hírt. Ezt ő már hallotta, ez az ő dolga, az uraságé, ha önmagára zsugori. De láttam volna amikor a nagyságos úr a húszkraj-

cáros napszámbér körül vérekszik, ajaj, az pedig a mi dolgunk, a szegénységé...

— Hát hogyan van az Dani bátyám, nem két kézzel ad, aki kapott az úristentől?

Ordög bújjon beléd, hogy ilyen buta vagy! — ez a válasz bújkált a két szemében, ahogy rávetette tekintetét. Keveset tanulhattál te ott a gimnáziumban, amikor nálunk a legfalusibb falusi gyerek tudja, abból ered a vagyon, hogy szorítják, kuporgatják. S hogy az uraság az már olyan: szipolyoz.

— Hát hiszen vannak — szólt később elgondolkozva — vannak, akik szórják az urak közül is. De azok is csak maguk közt inkább. Sose a szegénynek, akinek kaszája, kapája gazdagítja őket.

*

Hogy eltévelygett a tollam. A szántó-vetőkről nem is írtam még s lám egyszerre a nagyurak, komornyikok és kastélybeli bárók dolgát abajgatom. Pedig azok voltak ott többen, Szentgyörgyön, a parasztok meg a juhászok. Jövet a Nagyutcán végig, ki adott nekem inni, ha megszomjaztam; ki adott inni a kútnál a csecseskorsóból? A vízért szalasztott Márrika, nem a kastélybeli kontesz. A kastélyba lám be sem engedik a borbélyiparost, míg ha a földesházba bekopog kis heti beretvá-lásra, maga a gazda jön elém.

— No csak gyere — szól és int a gang felé, amelynek hátsó részében tyúkok, kitett öregágy, mángorlú és sokféle szerszám szomszédságában esik meg a szépészet. A tyúkok, ahogy szokták, félszemmél felfelékacsintva megbámulnak, a pulikutya tisztességtudóan megszagolja a nadrágomat: azt olvashatja ki, hogy jószándékkal vagyok, mert nem bánt, se nem ugat, pedig láthatja, hogy kést szegeznek gazdája torkának.

Őszidőben beljebb kerülünk, be egészen a tiszta szobába, ahol birsalma illat keveredik a padlóföld nehéz szagával: az ablak sokszor nem nagyobb a misekönyvnél. Serceg a borotva a szombat délután csöndjében — mert vasárnapra szól mindig a szépítkezés — megindul a beszéd és ömlik a szó számról éppen úgy, mint azéről, akit beretvállak. Igaz, hogy az övéről valamivel óvatosabban, mert jobb, ha vigyázz, aki előtt a borotva defilíroz.

— Aztán mi újság te, — kérdezték tőlem százszor is napjában. Mert aki a barna faládikát a hóna alatt csattogtatja, az el van jegyezve a hírhordással. Nem igaz borbély, ki ilyenkor nem rázza ki ujjából sebesen a hírt, sebesebben a vízfolyásnál.

Olybá ne vegyék kérem, hogy én itt szakmai leleplezést intézek, a gúny némi árnyalatával: dehogy teszem azt! Végtere csunya madárnak mondjuk és joggal, amelyik a saját fészkébe rondít. Csak hát velem így volt, én ott lettem bőbeszédű, a borbélylágon, ott tanultam a csip-csup dolgot is apróra megrágni, megbeszélni. Jól megrágni mindent, szavakkal. Kis dolgokról esett mindig a szó, de a kis dologból lesz mindig a nagy.

Neked kis dolog, ha a gazda május végén, öntelten elveti magát a székben és jelezve előbb, hogy »itt vigyázz fiam, mert itt egy pörösenés« van, elégedetten közli veled.

— Már ringanak a búzák.

Az ilyen közlés aranyat ér, mert a legközelebbi háznál te kezdheted így a beszélgetést, te mondhatod, mint újságot, hogy már ringanak a búzák.

— A fenét ringanak még — mondja a szomszéd, aki erősen kishitű az efajta megállapításokkal, késlekedő és aprólékos ember ő, tán nem nézte meg jól a búzaföldjét, másfelé volt dolga, a repcével bajlódott vagy mivel — pedig majd mondja a jövő héten ő is elégedetten: már ringanak a búzák. S végtére ez nagy, nagy dolog ám!

Ahol meg azt hallod, hogy a fészkerben fenik a kaszát — a nagyobbik gyerek, a legényfiú szorgoskodik vele apja parancsára, ott oélzást tehetsz a búzavágásra; aratásra, ahogy a városban mondják.

Persze, löttem én akkora bakot, hogy talán még most is emlegetik a szentgyörgyi házak mélyén: hej, emlékeztek még arra a hetrefülés borbélylegényre, aki elhitte, hogy a kukoricát karózni szokták!

— Városi volt, na — mondják a jobbérzésűek, enyhítendő a dolgok élet, de azért nevetnek ők is szívből. Nékem még ma is pír borítja arcomat e ballépésre. S még most sem igaz-e, amivel traktáltak, arra a kérdésre: miért dalol a pacsirta? Úgy mondják, hogy csak a hímje dalol, miközben a nőténymadár a tojások fölött kotlik. Ezzel biztatja, madárszóval élete párját, hogy teljesítse anyai feladatát, a kicsinyek kiköltését. Nem tudom emberek, nem tudom még ma sem s röstellek utánajárni, igaz-e?

Híreket ott Szentgyörgyön mégsem ez költötte, a sok csetlés-botlás a paraszti foglalatosságok dolgai körül, hanem mikor hírül vittem szerte a faluban, hogy a Berkóék néma fia, a Lajkó, valósággal megszólalt.

— Az a kuka? — kérdezték megdöbbenve. — S mit mondott az idétlen?

— Azt hajtogatja csak folyton: tyúkot, kacsát főzön édesanyám, ne paszulyt örökké...

Nem is olyan idétlen, vélte ilyenkor az emberek tekintete. De csak kételkedtek a híradásomban.

Pedig így volt, én bár így hallottam a történetet magán a Berkó portán. Esküvel fogadta a Berkóné, hogy az ő kuka fia minden csütörtökön meg szombaton megszólal, ő mindig hallja szólani a szerencsétlent.

Ott kuporgott a gyerek, csak nézett és bámult maga elé. Futottak már utána a falusi gyerekek mióta elterjedt a hír: »Szólj már Laji, szólj már« biztatták, — de bizony nem szólt soha, csak ha anyja hallotta, csütörtökön és szombaton. Ilyenkor is délelőtt. És sohasem kegyes, istenes dolgot mondott, ahogy az illő lenne ilyen nagy kegyelem után, sohasem így kezdte — ezek Berkóné szavai —, hogy köszönöm édes jó anyám, édes jó szülém, köszönöm, hogy idétlenként is ilyen szépen felneveltél, hogy szeretsz és jól bánsz énvelem. Hanem mindig úgy a közepén kezdte:

— Ne babot örökké, tyúkot és kacsát is!

Csodáról suttogott a szomszédság és ennek a csodának hírét terjesztettem én a faluban. Mígnem aztán lehullott a lepel. Ajaj, hogy aztán ennek a lepelhullatásnak hírével milyen sikerem volt!

Mert volt ezeknek a Berkóéknak sok gyerekük, köztük egy lingár mihaszna. Míg a Lajkó csak kuka, de igen dolgoz, gyenge gyerek létére is — ez a lingár; erős mint a bika, de lusta. Meg-megszökdösött itthonról, várost járt, aztán mindig hazajött lerongyoltan. Hát erről a mihasznáról sült ki — nahát kérem, hogy ilyen gyereket szüljön egy anya! Kiderült a lingárról, hogy akárhányszor járt a cirkuszosok között és ott tanult olyan tudományt, amelyre igaz ember csak hátborzongással emlékezhet: hasából tudott az beszélni, képzeljék csak! S mert soványlotta anyja főztét, csodát teremtett. Egyedül maradván a háznál öccsével és anyjával, csütörtökön és szombaton mindig elővette a hasából beszélés

tudományát és öccse nevében szavakat intézett anyjához, a koszt feljavítására.

S bizony Berkóné, mikor először meghallotta kuka fia hangját — más nem volt a konyhán, csak ők hárman s gondolhatta-e, hogy a haszontalan lingár a hasából beszél? — mondom, mikor először meghallotta fia vélt hangját, hogy azt mondja: »Tyúkot és kacsát főzzön szüle, ne paszulyt örökké« — majdnem ráborult gyermekére:

— Hát megszólaltál édes egy fiam? Hogyne főznék, persze, hogy főzök.

Így kerekedett a csoda híre a faluban, mígnem a plébános is eljött megbizonyosodni. De csak hallgatott búsan a Laji, nem szólt csak ette a jó falatokat, tán csodálkozott is mi ez az örök lakodalom, de időtlen is volt — hát így maradt a dolog. Csakhogy nem sokáig. A plébános tekintete csak ráesett arra a lingárra: összeszűkül a szeme és megvilágosodott előtte: csalafintaság van a dologban! S addig, addig, mígnem kiderült az egész.

S csak hallottad volna akkor az öreg Berkó Ferencet, amint ostorral űzte ki házából öregebbik fiát, a megtévedtetet:

— Cirkuszbba, oda menj istentelenje! Ne anyádat tedd csúffá, te...

Berkóné szegény meg könnyeit hullatta ezalatt, részben, mert legszebb álma, hogy a kuka gyerek mégiscsak megszólalt, szertefoszlott, részben a csúfság miatt. Az istentelen lingárt ő sem bánta, csak hadd űzze ki az apja ostorral, hisz úgysem fog az papucsban meghalni.

Így mondtam én el ezt az ofiszinában, meg az egyes házaknál a Juhászok során, ahová borotválási munkám szólított. Így színezgettem ki szépen az esetet, garabonciás módra igaz, de mindig az igazság jegyében. És egyszerre emlegetni kezdtek a faluban, mint olyan embert, kinek helyén a nyelve. Mert lám, hogy elmondja a Berkóék dolgát, az anya bánatát, annak a lingárnak gonoszságát és kiűzetését s a szegény időtlennek ilyen csúffátételét, lám, hogy elmondja az...

— Kár ennek a borbélyság, kezdték mondogatni, ami Menyhárt sógort mindig mérhetetlenül dühbehozta. »Miért, azok utolsó emberek tán« — csattant fel a hangja ilyenkor; saját szakmája megcsúfolását vélte e megjegyzésben. De a csökönys falusiak csak ingatták a fejüket. »Az ilyenből szenzál is lehetne« dűnyögték. S ment a hír körbe: a Menyhártnak olyan legénye van, hogy kár neki a borbélyság. S hallva a hírt — a Czöndör mindig visszamondta — belepirultam. Miért kár? — vettem fel a kérdést én magam is.

*

Én borotváltam a Juhászoron s az egészen nekemvaló nép volt, nem olyan savanya, karót-nyelt rátarti, mint igen sokan a faluból — ezeknek a szemében mindig égett apró huncutkodás. Mondják róluk, a szentgyörgyi juhászokról, hogy nem nagyon válogatják a legelőt... azaz, hogy inkább nagyon is válogatják, kivált a tilosat; de lehet, hogy ez csupán ráfogás. Rámennek ők — mondják róluk — ahol éppen terem, rámennek a zsenge búzára is. Mert kicsiny a közlegelő és megint meg újra lehasít abból az uraság... Hát, hogy az uraságéra rámennek, azt még csak helyeselte a szentgyörgyi nép, de hogy a gazdákét is lelegeltessék, az már istentelenség. Olyan nehéz mégis, bitangságban érne nyájakat, mert tudja a juhász mindig, hol dörög és hol szakad. S ha citálják is másnap a község házára, tagad a juhász, esküdjözik:

— Nem jártam én arra, alázattal kérem, két hete talán, akkor is nyáj nélkül, egymagamban.

Hiába vádol a gazda, ő csak hivatkozik:

— Tegnap este? A közlegelőn volt a nyájam, látta az alvégi kőndás is...

Hát lehet, hogy ott legelt a nyáj az este, lehet, de a sok suttozásból mégis lehetett valami igaz... Kivált, ha az ember meghallgatja a Csujes Vendelt.

Nahát ez a Csujes Vendel, ez köpött leginkább a juhászokra. Pedig ott élt közöttük, a Juhászsoron, barátkozott velük. Egyiknek-másiknak komája volt s úgy beszélnek, hogy ő vala hajdanában, a juhászság gyöngye... Felmerül mindjárt a kérdés: miért szidalmazta és rágalmazta ennyire hajdani szaktársait?

A válasz egyszerű: ő volt a csósz. Vagyis a kerülő, vagy hogy nevezik. Rá volt bízva a határ őrzése.

S lehetett volna ezen hivatala mellett a legboldogabb ember, aki elsején szépen felveszi a fizetést a közlegelő társaság pénztárából, dunnyák és párnák között alhatott volna minden éjszaka, ha nincsenek azok a gaz juhászok. Ezek miatt — mert sűrűn jártak tilosban — kellett neki puskáson kódorogni, éjnek idején a határban, juhászt és nyájat üldözve sokszor. Mikor pedig olyan fárasztó és nehéz dolog ez, nem is való öregembernek, mint a Csujes Vendel...

S kérdezhetnénk azt is: ha ilyenformán ellenségek voltak, miért nem ütötték le lábáról a juhászok, ha ennyire korholta és szidta őket, ha ennyit áskálódott ellenük?

Mert nem voltak bolondok, azért. Tudták, hogy amíg az ólomlábú, nehézfülű Csujes Vendel vigyázza és csószkódi a földeket, amíg ő a mezőrendőr, addig nincsen baj. Inkább süvegelték és udvaroltak neki, együtt szidták házánál a gazbitangokat, akik tilosban legeltetnek s nem átálják a zsenge búzát is lekoppasztani. Amiért a gazdák mindig a Csujest, apját meg anyját szidalmazták, hogy így csószkodik ő, így vigyáz?

Tudták a juhászok, mit tesznek, tudták nagyon jól s nekem aztán hetenként kétszer is hallgatnom kellett a Vendel szájából, gázságaik történetét.

Mert kétszer hetente, alkonyórán beretváltam. Mindig utolsónak hagytam, mert nem szerette, ha napvilágnál érkezem. Lévén, hogy neki ilyenkor volt reggele és senki sem szereti, ha zavarják reggeli álmában. Ásítózva nyitott kaput — be volt az kallantyúza mindig, a kapu, ennyire nem bízott szomszédaiban az öreg — s terelt aztán a kisszobába. A kisszoba gang volt azelőtt, azt sárral befalazta és ott élt ő, a hajdani juhász, a mostani csósz, elrugaszkodva családjától, akik — mondanom sem kell — maguk is juhászok voltak.

— Mára hány juhászt beretváltál — ez volt az első kérdése. Tudta ő jól, hogy Menyhárt gazdám nevében én végzem ezt a munkát az ő lakosorán. S úgy gondolta, hogy én, aki az ellenség táborából érkezem, talán tudok valamit szándékukról erre az éjszakára... Hogy tán meghallottam valami elejtett szóból, ki melyik részén legeltet a határnak s hogy hol készül valami bitangság a legeltetés körül. Szívesen felhasznált volna spiclinek' s talán azért traktált olyan hátborzongató történetekkel, hogy szívem gyűlöletet a juhászok ellen hangolja. S hogy bekapjam végre a horgot és legyenek az ő segítője a juhászok elleni harcban...

A kérdésre, hogy hány juhászt beretváltam máma, így hangzott a válasz:

— Mára csak egyet, azt is Csujes Vendelnek hívják.

— Hát a többi, tán szakállt növesztenek, mint a Krisztusok! Tán ez

a bürgegyilkos itt a házam mellett, ez a Kucsera, vagy hogy hívják, nem is borotválkozik már? Tán nem telik neki?

— Kint van az most a karámban — legyintettem.

— Ott, a feketelelkű. Onnan tör majd ki éjszaka a zsenge vetésre, tudom...

Mindig tűnődtem az ilyen beszédre: vajjon elhiszi e Csujes Vendel a saját maga nagy mérgét, a sok szidalmat, amit általam a juhászságra öntött? Vagy csak a bosszú parancsolta ezt így neki, azért, mert alvás helyett a határ kerülése jutott neki éjszaka.

Innen a Juhászsorról már egyenest hazatálpaltam. Az ablakokban feltűnt az esti mécspek világa — már ahol feltűnt, mert nem szereti a falusi nép a drága petrolt vagy gyertyát égetni. Inkább világosban fekszik már le tavasz meg nyár idején. Akácillatos volt ez az est s nekem úgy ringott szívemben a tizenhat esztendőm minden varázsa... Előbb, ahogy a bajuszos-szőrös, felnőtt borbélyoktól láttam, kattintgattam utcahosszat a sárgafedelű habostálca tetejét, ami szerfölött bosszantotta a Juhászsor és a Nagyutca ebeit: azok dühösen rohamozták a kerítést. Később harmatos szavakkal évődtem, a gyülekező földművesifjúsággal, hasonlókorú fiúkkal meg lányokkal. Azok meg velem.

— Itt mén a bricó — kiáltották felém.

— Gyere galambom, adjál szappanos csókot — így a nőneműek, a leánysereg.

— E mán éccaká is beretvál? — hangzott az egyik utcasarkon, elismeréssel adózva szorgalmamnak. De én csak lépkedtem, elgondolkozva, mígnem feltűnt a Menyhárt ház réztányérja. A kapun akkor surrant ki éppen Benedek komornyik úr, hóna alatt valami skatulyafélét szorongatva, talán a műhely fenékvét éppen. Látott ő is engem, de nem szólt, nem köszönt vissza, csak légies mosoly ült ajka szögletében...

Fogsz te még nekem visszaköszönni. Libériás lakáj, te... ilyen balga gondolat keménylett meg bennem, hogy miért, azt nem tudom. Mert, hogy a borbélyság mellett nem sokáig tartok ki, hogy valami csodának kell születnie abban erősen bíztam. S a csoda be is következett.

Ekkortájt történt ezekben a napokban, hogy amint egyedül őriztem délután az ofiszinát — a sógor a bérelt kertben kertészkedett, a Czöndör Jóska a falut járta — mondom, ahogy kint silbakoltam a réztányér alatt, hát látom egyszer, hogy fekete keménykalapos, pakompártos úriember fordul be az utcasarkon. Mint a komornyik olyan volt ő is, vagy mint a plébános, ha nem reverendát ölt, hanem fekete kabátot. Csakhogy jóval porosabb amazoknál, mint aki nem a templom, hanem a slájsztöltés felől érkezik.

-- Derék barátom — harsogta — ez lenne a szentgyörgyi szépészeti intézet? A hevenyen megcsorbult szépség ápolására?

— Vagyis a borbélyda — ha azt keresi, igazítottam helyre enyhe gúnyolódását. A szakmai gőg már bennem volt akkor annyira — ne tegye hát tréfára senki a mesterségemet, még pakompártos úriember, akkor sem.

— Hát, akkor ízibe — csapott le rám s már bent is volt a műhelyben. Én meg utána.

Mielőtt leült volna a pakompártos, előbb körülnézett. Bizony az lócás, alacsony falusi borbélyműhely volt, három borbély székkal mindössze. A tükrökön nagyon is meglátszott, hogy a légy is csak halandó, gyenge jószág; meglátszott a sok légynyom. De én ügyesen az egyetlen

forgatható szék felé irányítottam a vendéget, hadd lássa, nem vagyunk azért úgy elmaradva, ha légnyomós is a tükör.

Ő meg leült, keresztbetette a lábát és kedvtelve nézegette arcát a tükörben.

— Aztán ti, hogy borotváltok mi? A szappanra köptök vagy a vendég arcába egyenesen?

Láttam, hogy ez tréfás ember, de felvettem mégis vele a szóharcot, annál is inkább, mert ebben a percben — honnan, honnan nem — Czöndör Jóska is bebukott illő köszönéssel az ofiszina ajtaján.

— Az kérem csak a helybeli lakosságra vonatkozik. Az idegent, azt pamaccsal beretvéljük.

Szóltam és belevágtam a pemzlit arcába; vadul szappanozni kezdtem. Ő felnézett rám, mint jelezné: ne te, ne, csikó, te rugni is tudsz már? De nem szólt csak jódarab idő után, mikor már egészen hatalmamban volt a szappanos ábrázata.

Mindig csodálkozom, hogy megváltoztatja az emberek arcát a szappanból vert hófehér szakáll, mely megmutatja, milyen lesz az ember, ha megéri a nyolcvanadik, kilencvenedik évét és derűs fehérség üli meg arcát. Ha úgyan megéri, mert a legtöbb ember meghal, mielőtt ez az álma teljesülne. A borbélynének lám nem is kell ilyen hosszú emberöltőt kivárnia, három krajcárért egyszerre fehérszakállú lehet.

Hát ennek az úrnak nagyon jól állt a szappanhab. Olyan volt éppen, mint egy szentkép a bibliából. Bajuszát is szappanozni kellett neki, azt is borotválta. Hát én csak kentem rá vastagon a habot, ne mondja, hogy sajnáljuk tőle. Utána megfentem a borotvát, húztam egy párat a bőrszíjjon, aztán neki!

Forgattam közben a széket veszettül, lássa, hogy van az is. Egész tudományomat megcsillantattam, kezdve a pumpára járó otkoionytól egész a krémig, csipeszig, púderig. Hadd lássa, nem olyan utolsó ofiszina ez!

Látván ezt az igyekezetemet az úr, aztán nyírást is parancsolt, ami végleg felkeltette szakmai becsvágyamat. Vágtam, nyírtam, méricskéltem — főleg a pakompárt, az volt nehéz. »Ne legyen hiba« — ez a cél lebegett előttem, ne mondja a városi borbély, ha visszakerül oda: »Na tekintetes úr, magát miféle fuser adjusztálta így meg?« Akkor egyszerre hallom a sógor hangját, ahogy bebukik az ajtón és lélekszakadva mondja:

— Alászolgája!

A vendég meg onnan a forgatható székből:

— Jó napot.

Ezt sem tudom, hogy került elő ilyen gyorsan a sógor, mikor jó messze az a kert. Úgylehet, valami arrajáró szólt be hozzá, közölve vele, hogy idegen úrféle fordult be az ofiszinába, már pedig ez ritkán jelent jót. Ilyenkor jobb, ha a gazda hazasiet.

Ahogy bejött a munkaadó gazdám, ahogy bebukott az ajtón, első pillantása a vendég fejére esett. A fejet nézte előbb, mint portékát, mit művészkedtem azon? Mert a nyírást igazi erőpróbája a növendék-borbélynak. Nem lehetett kifogása, mert nem szólt, nem korholt, nem utasított »hogy itt egy kicsit feljebb ládd-e« Most már nyilván csak az furkálhatta Menyhárt gazdám oldalát, ki lehet az idegen, aki egyszerre megjelent az ofiszinában, mintha az égből pottyant volna le.

S az nem is maradt adós, a vendég. Előadta bőséges szóval, hogy a slájszban rakodik már három napja. Most, hogy a mester megjött, meg-

szólalt a maga dolgában: veszi a gabonát a slájszon, nagyhasú uszályokba hordják a búzát, ott piszkolódott úgy el...

— De hiszen akkor kegyed a Herschli Jakab és társa — szolt bele Menyhárt sógor, amit a pakompártos rövid fejbiccenéssel igazolt.

Csak azért mondta a sógor, hogy jelezze: ismeri ő hírből ezt a gabonaboltot Nagykárolyházán, ahová búzáját, kukoricáját hordja sok szentgyörgyi. Igen sok szó esett róla nálunk, Herschli Jakab és társáról, nem mindig a legdicséretesebb jelzők kíséretében. Dehát mit akarsz, örök harc az élet, s aki néha tíz krajcárral kevesebbet fizet a tavasziért, nem kívánhatja mindig, hogy imába foglalják a nevét s hogy még a borbélyműhelyben is dicsérgetve emlegessék.

— Dangubál a hajóm, nemigen hordja most a nép a búzát — panaszkodott a továbbiakban a pakompártos, aki kezem munkája nyomán fokról-fokra szépült, már amennyire ez egy ötven körül járó pocakos kereskedőember részéről lehetséges, egyetlen borotválkozás és nyíratkozás hatása alatt.

— Nem hordják a nehézség jöjjön rájuk — tette hozzá makacsul, talán olyan szándékból, hogy a mester, mármint a Menyhárt sógor, eljentsen néhány szót a gabonahordás érdekében az ofiszinában.

Csakhogy a sógor sem esett egészen a fejére. Tudta, hogy a falusiak egész évben borotválkoznak nála, míg a Herschli és társa legfeljebb minden évben, ha beáll az uszálya; akkor sem biztos, hogy idetalál és nem az Andruskó műhelyébe téved be — miért nógassa hát ő a helybelieket a gabonahordásra? Ezért inkább másról beszélt, nehogy sűrű sóhajtasok közepette a vendég rákezdje »Szólhatna, hallja mester úr, hogy hordják...« Mert, ha nem hordják ugyebár, ez annak a jele, hogy a Herschli és társa megint tíz krajcárral olcsóbb s ez olyan érv, amelyről úgylis lepereg a legcukrosabb csalogatás. Inkább arról beszél a sógor, hogy hej, haj, de jó dolog is a gabonássors; de finom dolog csak úgy szennálkodni azon az irodán... míg a szegény borbély itt két három krajcárért csak túrja, beretválja, koppasztja a fejeket. S abból sem marad a három krajcárból, mert elviszi a segéd és a porció, meg mifene... Nem is élet ez, csak ráfizetés, tiszta ráfizetés, kérémm...

Amit a Menyhárt gazdám a segédekről mondott, a segédek szörnyű nagy fizetéséről, abból hírből sem volt semmi igaz, nem is tartott ő segédet soha, csak inást. Mégis érdekelt, hová lukad ki ezzel a beszéddel, mikor előttem, kétségeimet hallgatván jövőmről, egészen más képet festett minap a borbélyaságról. Mondván, hogy mégis a legszebb pálya ez, költség majdnem semmi, csak az a kis szappan.

Figyeltem a szavukat, most már lapulva, mert az átfésülésre már enyhén félretolt a gazdám. Azt már ő fejezte be, kedvtelve váltva a szót a messziről jött emberrel — volt vagy húsz kilométerre ide a város — csevegve és heherészve férfimód, amibe a szentgyörgyi menyecskék emlegetése is beletartozott. Nem, ehhez még nem voltam elég felnőtt, inkább visszahúzódtam Czöndör Jóska mellé a sarokba, fésülve és fésülgetve a lányhaját. Vendéghaját, úgy értem, mert azt is árultunk az ofiszinában s ha nem volt más dolgunk — úgy volt ránkparancsolva — fésülgetni kellett a selymes, barna meg szőke szálakat.

Az igazi csoda mégis csak harmadnap következett be, amikor megjelent megint Herschli és társa, vagyis a pakompártos úr és engem bökött fel szemével: na fiatal ember, éles-e a szerszámod?

Mondtam neki: Ha borotválásról van szó, az mindig készen áll.

— No akkor neki — szolt és betelepedett megint a forgatható székbe,

jelezve, hogy általam kíván megborotváltatni. Nagy kitüntetés volt ez szaktudásom számára, kivált, ha tekintetbe vesszük, hogy még két borbély volt ott jelen, a Menyhárt sógor tudniillik és a Czöndör Jóska.

— Olyan jól elbeszélgettünk ezzel a gyerekekkel — fordult magyarázattal a gazdám felé — jóeszű gyerek ez hallja, felvágta ennek nyelvét a szarka.

— Fel ám — mondta büszkén a sógor — meg a páterek is segítettek ebben a gimnáziumban...

— Hát oskolát jártál, hányat?

— Négyet az, kereken — sietett megint helyettem a válasz, mire az idegen vendég, vagyis mi már tudjuk azt, hogy a Herschli Jakab és társa, hegyeset füttyentett. Kevesen szálltak akkortájt ennyi sok iskolával a borbélyműhelyek mélyére, borotváló minőségben, amikor oly sok területe kínálkozott az életpályáknak. Nyilván ez váltott ki heves füttyentést belőle. Füttyentett és nevetve mondta:

— Hej öcsém ennyi iskolám még nekem sincs, pedig nekem akkora boltom van a nagykárolyházi fútcán, mint ötször ez a műhely. Vagy mit ötször, tízszer, a raktárokat nem is számítva...

Előbb felmértem szememmel a műhelyt és hozzáképzeltém tízszerannyit, csak azután kérdeztem:

— Hát hány van tekintetes úr?

— Mit hány, hogy hány iskolám? Nekem csak kettő gimnázium mindössze. De amit én megtanultam, az most is bennem van ám mind. Mind tudom még hallod. Mind fújom még ma is:

Ante, apud ad adversus,

Circum, circa, citra, cis...

— Hüha, mondtam, jó feje lehet a ténsúrnak, ennyi sok év után. De ő csak folytatta:

Penes, pones, post és preter,

Prope propter per, secundam,

Supra versus, ultra, trans.

Tudtam én jól, hogy ez csak hitványa a tudásnak, hogy azt úgy fújják kórusban a gimnáziumban, hogy azt megtanulja a verssel minden szamar. De miért ne legyen boldog vele? Ha már úriember letére leereszkedett hozzám, a gyerekekhez, miért ne legyen kellemes órája neki? Hümmögtem és dicsérgettem s lám az uszályoknak parancsnokló gabonásboltosnak, hogy csillogott a szeme, dicséretem hallatára! Ebből is azt kulcsoltam, hogy mérhetetlen hiúság lakik minden halandóban, még a gabonásban is, ha tízszer is akkora a boltja, mint ez a műhely itt.

De csak hallják kérem, hogy volt tovább!

Mert akkor már szállingózni kezdett a nép — erősen beesteledett közben — s mind hallgatta ezt a beszédet. A beszüremkedők fejüket ingatták, olyik mosolyogva, mások kíváncsian. Alkudozik ott a Herschli és társa, de nem ám gabonára, hanem inasra a Menyhárt borbélyyal. Mert az lett.

— Az ilyen gyereket — magyarázta Herschli a sógornak — városba kell küldeni, tanítani kell és műveini. Miért ne lehetne ő tanonc a gabonásboltban? Négy osztállyal. Írása hallom, gyöngybetű, esze is van, az ilyet pallérozni kell.

— Az úgy is van — hallatszott éppen Talpas Dániel erős nagy pártfogóm szájából — hadd legyen a szenzálok közt a magunk kölke.

Ez tán nem is tetszett a gabonásnak a Talpas Virág közbeszólása, de ráhagyta, érvnek. Tán, ha ráhagyja, inkább hordja a nép a gabonát a

nagyhajóba és nem kell dángubát fizetni. Talán mondják majd egymásnak a népek — tíz pénzzel kevesebbet fizet ugyan a Herschli, de lám felfogadta a mi kölkünket, a mi borbélyunkat maga mellé... mégis igaz ember ez halljátok csak!

Vagy csak én képzeltem így? Nem tudom, de nagyon égett az arcom, hogy végre lelkem kétségei között ilyen szavak is latbaestek, amelyek engem a magasabb, új életpálya felé irányítottak. Mert eddig csak anyám levelei tették ezt — ő, aki nagyobb dologra szánt, ő pujszított szüntelenül: hagyjad ott a koszos falut, néked mégis nagyobb sorsot adhat még az élet.

A kétségék ilyen zürzavarában jólesett a harc körülöttem és azért gyúlt ki nyilván az arcom. Az egész falu mellém állt! Vagyis, hát az a pár ember, aki csütörtök estéjén borotválkozásra betévedt az ofiszinába.

Már csak a Menyhárt sógor harcolt eddigi életpályám mellett, de hát az ő szavait hamar tönkrepeszkolta Herschli úr, egyszerűen azokkal az érvekkel, amelyeket két nap előtt éppen tőle hallott. Hogyhát érdekes itt túrni a fejeket, két-három pénzért, amiből még el is vesz a sok költség, meg a porció, meg a sok segédi fizetés, úgy-e mester úr? Érdekes-e, amikor olyan úri sors, szenzálnodni a városi irodán, odabent...

Most már a sógor arca gyúlt ki lázasra, felismerve saját szavait. S a vitát mérgesen azzal zárta le, hogy engem a konyhába zavart ki a szapanosvödörrel.

... S mire nagykesőre onnan előkerültem — mert elfogott a néném, hogy is volt s ami volt, mint volt — mire visszakerültem mondom, már senkit sem találtam ott, sem a Herschli urat, sem a Talpas Dánielt, sem a többi vitakozót. Csak több más új vendéget, akik gubbasztottak a lócán, sort várva. Meg a gazdám mérges arcát, azt találtam ott, azzal kellett szembenézniem. Mert szörnyen lármázott, kiabálva fogadott, elfeledve talán, hogy éppen ő zavart ki a műhelyből.

— Hát te mért bújkálsz, mikor dolgozni kell? Te... te szenzá! Te! Nagyobb sértés úgylátszik nem jutott eszébe abban a pillanatban.

Nikolajevics Mitya rajza: Szövetkezeti asszonyok a szántóföldeken